

МІЖОСОБИСТІСНА ДОВІРА: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ФУНКЦІЇ

Губа Наталія Олександрівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології
Запорізького національного університету
ORCID ID: 0000-0002-9582-4373
Researcher ID: AIA-8448-2022
Scopus Author ID: 57217825132

У статті проаналізовано феномен міжособистісної довіри, його сутність, види та функції. Показано, що наявність довіри в житті людини сприяє стабільності та передбачуваності в її соціальній взаємодії, що сприяє почуттю єднання, полегшує спільну працю та співпрацю між людьми. Міжособистісна довіра може виникати через узгодження різноманітних чинників, як-от особисті інтереси, переконання, емоції, досвід, а також адаптивність та рівень інтелектуального розвитку. Зазначено, що вона формується, коли людина впевнена у відповідності й адекватності процесів, явищ та реакцій інших людей власним цінностям. Значущими ознаками міжособистісної довіри визначаються: позитивне та доброзичливе ставлення між особами; спільний позитивний досвід взаємодії; відчуття впевненості в цінностях та надійності іншої особи, що є важливим аспектом виявлення довіри. Міжособистісна довіра розглядається як динамічна характеристика взаємин між людьми. Виокремлено компоненти міжособистісної довіри: когнітивний, конативний і афективний. Перший компонент – когнітивний – відображає знання особи про себе та світ, а також норми поведінки, на основі яких людина робить прогноз можливих наслідків передбачуваного чинку. Внаслідок порівняння знань про ситуацію та оцінку власних перспектив формується другий компонент – конативний, який охоплює вибір індивідом певної стратегії поведінки. Третій компонент – афективний – вміщує припущення особи про рівень безпеки під час взаємодії з іншим суб'єктом та оцінку власних можливостей. Відмічено: чим більш складні та виразні взаємини між людьми, тим більша ймовірність, що вони відчуватимуть довіру одне до одного, і тим глибше розвиватиметься їхнє спілкування. Виокремлено види міжособистісної довіри: стратегічну, генералізовану, моралістичну, односторонню, взаємну. Визначено функції міжособистісної довіри: забезпечення спільної діяльності (основна), інтегративна, комунікативна, інтерактивна, перцептивна, редукувальна, управлінська, передбачувальна, орієнтувальна, ефективізувальна, стабілізувальна, психологічна, особиста, узагальнювальна та фонова.

Ключові слова: довіра, міжособистісна довіра, функції міжособистісної довіри, види міжособистісної довіри, структура довіри.

Guba Natalya. Interpersonal trust: essence, types and functions

The article analyzes the phenomenon of interpersonal trust, its essence, types and functions. It is shown that trust in a person's life contributes to stability and predictability in his social interaction, which contributes to a sense of unity, facilitates joint work and cooperation between people. Interpersonal trust can arise through the alignment of various factors, such as personal interests, beliefs, emotions, experience, as well as adaptability and level of intellectual development. It is noted that it is formed when a person has confidence in the correspondence and adequacy of other people's processes, phenomena and reactions to their values. Significant signs of interpersonal trust are defined as: a positive and benevolent attitude between individuals; shared positive experience of interaction; a sense of confidence in another person's values and trustworthiness, which is an important aspect of trust. Interpersonal trust is considered as a dynamic characteristic of relationships between people. The components of interpersonal trust are distinguished: cognitive, conative and affective. The first component – cognitive – reflects a person's knowledge about himself and the world, as well as norms of behavior based on which a person makes a forecast of the possible consequences of the intended act. As a result of comparing knowledge about the situation and evaluating of one's perspectives, the second component is formed – the conative component, which covers the individual's choice of a certain strategy of behavior. The third component – affective – includes a person's assumption about the level of safety during interaction with another subject and an assessment of one's capabilities. It has been noted that the more complex and expressive relationships between people are, the more likely they will trust each other, and the deeper their communication will develop. Types of interpersonal trust are distinguished: strategic, generalized, moralistic, one-sided and mutual. The functions of interpersonal trust are defined: ensuring joint activity (main), integrating, communicative, interactive, perceptive, reducing, managerial, predictive, orienting, streamlining, stabilizing, psychological, personal, generalizing and background.

Key words: trust, interpersonal trust, functions of interpersonal trust, types of interpersonal trust, the structure of trust.

Вступ. Довіра – одне з важливих філософських та морально-етичних понять, що відображає ціннісні засади поведінки особистості. Цю ідею відзначали мислителі всіх епох, але психологи почали активно досліджувати її лише із середини ХХ століття. Однією з причин такої уваги до вивчення феномену довіри є дедалі відчутніша втрата довіри в суспільстві: між різними соціальними групами, до влади, в організаціях, між

людьми, а також між народами та державами. Кожна наука має свій ракурс розгляду проблеми довіри, але психологія довіри є основою всієї проблематики довіри, як би вона не досліджувалась. Одним із напрямів дослідження, де поняттю «довіра» відводилася провідна роль, є практична психологія, у межах якої була виділена міжособистісна довіра, що є головною умовою формування позитивних міжособистісних відносин,

адже довірчі взаємовідносини зменшують психологічні бар'єри під час спілкування, допомагають людині швидше адаптуватися, пристосуватися до оточення.

Проблемні питання міжособистісної довіри висвітлювали українські науковці (О. Кожем'якіна, Д. Лисенко, Т. Стеценко) [1; 2; 3], наголошуючи на унікальності феномену міжособистісної довіри, його впливі та значущості в спілкуванні або взаємодії в різних сферах сучасного суспільства, водночас феномен міжособистісної довіри вимагає поглибленого вивчення та дослідження.

Метою статті є висвітлення результатів аналізу науково-психологічних поглядів дослідників на феномен «міжособистісна довіра».

Матеріали та методи. Відповідно до сформульованої мети дослідження використано загальнонаукові методи теоретичного дослідження, зокрема, аналіз наукової літератури, метод систематизації, метод синтезу й узагальнення для визначення поняття «міжособистісна довіра», виокремлення й розкриття її видів і функцій.

Результати. Для задоволення потреб людини необхідна взаємодія з іншими людьми, а одним із найважливіших її аспектів є спілкування. Без взаємної довіри комунікативні процеси між людьми стають неможливими, оскільки саме довіра до співрозмовника є ключовим елементом у будь-якому спілкуванні. Позитивні міжособистісні відносини формуються переважно на основі міжособистісної довіри, яка допомагає знищувати психологічні бар'єри в спілкуванні та сприяє швидкій адаптації та пристосуванню людини до навколишнього середовища.

У своїх працях А. Селігман дає визначення міжособистісної довіри як явища, яке допомагає зменшити невизначеність та ризики, пов'язані з взаємодією між людьми, які не мають повного розуміння мотивів одне одного. Учений вбачає основу довіри в особистій сфері міжособистісних зв'язків. Саме в такій ситуації взаємодії, на його переконання, виникає міжособистісна довіра і стає фундаментом для створення дружніх або романтичних відносин. А. Селігман розширює своє визначення міжособистісної довіри, порівнюючи її з іншими соціальними явищами, як-от впевненість, віра та духовна близькість. Він стверджує, що довіра виникає в умовах невизначеності щодо поведінки іншої людини, коли неможливо точно передбачити її дії, а довіритися можна лише на основі очікуваної поведінки. У такій ситуації людина стає вразливою та не захищеною жодними конкретними правилами чи законами [4].

Характерною умовою виникнення міжособистісної довіри є взаємність і відповідність почуттів та ставлення учасників взаємодії одне до одного. Б. Лано зазначає, що однією з передумов виникнення міжособистісної довіри є переконаність особи, яка довіряє, у тому, що партнер не скористається її довірою. Учений стверджує, що ця проблема пов'язана з рівнем інформованості та досвідом у спілкуванні [5]. Отже, наявність міжособистісної довіри в житті людини призводить до того, що її соціальна взаємодія стає більш перед-

бачуваною та стабільною. Це сприяє виникненню відчуття спільності та єднання, полегшує спільну працю та співпрацю між людьми.

У 1982 році В. Свеп створив спеціальні шкали для оцінки міжособистісної довіри, які враховували такі складники, як надійність, емоційна взаємодія та загальний рівень довіри [6]. Варто зазначити, що дослідження, які провів В. Свеп, відображають як ситуативний, так і цілеспрямований характер міжособистісної довіри, розкриваючи різноманітні аспекти цього поняття та його значень.

Під час аналізу міжособистісної довіри важливо враховувати ще один аспект – конкретну соціальну ситуацію, яка визначає контекст формування міжособистісної довіри. Ця ситуація повинна бути сприйнята індивідом як невизначена, пов'язана з ризиком неочікуваних наслідків зробленого вибору. Важливо, щоб об'єкт міжособистісної довіри був визнаний як партнер по взаємодії в конкретній ситуації, а предмет міжособистісної довіри мав значення для особи, яка довіряє (С. Шевченко) [7].

Досліджуючи рівень міжособистісної довіри, К. Парке та Л. Халберт підтверджують гіпотезу про те, що рівень міжособистісної довіри впливатиме на рівень, на якому людина реагує на присутність небезпеки [8]. У результаті цього дослідження автори дійшли висновку, що в умовах загрози люди з високим рівнем міжособистісної довіри більш схильні до співпраці, ніж ті, у кого рівень міжособистісної довіри низький. Водночас, коли небезпеки немає, обидва типи людей співпрацюють в однаковій мірі.

Міжособистісна довіра як психологічний стан може виникати внаслідок синтезу різних факторів: інтересів особи, її переконань, емоційних реакцій, особистого досвіду або спадкового досвіду, а також адаптивних здібностей та рівня інтелектуального розвитку. Міжособистісна довіра виникає, коли особа має переконання у відповідності та адекватності процесів та явищ своїм цінностям, що в значній мірі залежать від її соціального статусу в суспільстві (Г. Чайка) [9].

Г. Джонс і Дж. Джордж [10] відмітили такі значущі характерні риси міжособистісної довіри:

- позитивне та сприятливе ставлення осіб одне до одного;
- спільний позитивний досвід взаємодії;
- відчуття впевненості в цінностях та надійності іншої особи, яке є ключовим аспектом виявлення довіри.

Визначаючи рівень надійності міжособистісної довіри, Р. Борум виокремлює два типи чинників: когнітивні, пов'язані з роздумами, думками та переконаннями; та афективні, що стосуються почуттів. У деяких випадках людина вважає, що можна довіряти іншій особі на основі своїх роздумів (когнітивні чинники); іноді вона відчуває, що можна довіряти іншій особі (афективні чинники); а в інших випадках і думає, і відчуває, що можна довіряти іншій особі (поєднання обох чинників). Початкова стадія міжособистісної довіри містить визначення користі від виявлення довіри порів-

няно з витратами на неї. У тривалих взаєминах аналітичний аспект виникнення міжособистісної довіри стає менш значущим і набуває переваги емоційний аспект, заснований на знаннях про іншу особу, досвіді спілкування, спільних діях і близькості з партнером. Отже, вчений розглядає когнітивну та афективну довіру як різні етапи в процесі розвитку міжособистісної довіри, а не лише як окремі складники її структури [11].

Деякі вчені представляють структуру міжособистісної довіри як комплексний феномен у трьох аспектах: поведінковому, когнітивному та афективному. Це пов'язано з такими проблемами (Д. Лисенко, Т. Стеценко) [2; 3]:

- поведінка міжособистісної довіри завжди супроводжується певним ризиком того, що дії іншої людини можуть бути невігідними для того, хто довіряє, навіть якщо він сподівався на співпрацю або підтримку;

- раціональний складник міжособистісної довіри потребує спонукань до співпраці, а також суб'єкт довіри повинен бути достатньо поінформованим про наміри іншої людини. Тут виникає проблема поінформованості;

- якщо є брак інформації про наміри іншої людини і прогнозування її дій неможливе, на передній план виходить афективна довіра, що спричиняє виникнення так званої нормативної згоди.

Спосіб, яким утворюються структурні складники міжособистісної довіри, визначає особливості взаємин у їх цілісності, а також указує на тенденції їх подальшого розвитку. Т. Супрунець виокремлює три складники в структурі міжособистісної довіри. Перший складник – когнітивний, який вміщує знання особи про себе та світ, норми поведінки, на основі яких вона робить прогноз можливих наслідків передбачуваного вчинку. Другий складник – емоційний, що вміщує припущення особи про рівень безпеки під час взаємодії з іншим суб'єктом та оцінку власних можливостей. Унаслідок порівняння знань про ситуацію та оцінки власних перспектив формується третій складник – поведінковий, яка містить вибір індивідом певної стратегії поведінки [12].

З урахуванням диференціації поведінкового компонента довіри, С. Роуз-Акерман пропонує розрізнити два типи міжособистісної довіри: односторонню (one-side trust) та взаємну (reciprocal trust). На думку вченої, одностороння довіра орієнтована на конкретного індивіда й виникає в певній ситуації взаємодії. Її формування не потребує одночасної надійності обох учасників взаємодії: одна сторона повинна надати довіру, а інша – продемонструвати свою надійність. Інша природа у взаємної довіри, оскільки її формування відбувається в умовах, коли обидві сторони взаємодії повинні проявити як надійність, так і довіру одне до одного [13]. Отже, у випадку взаємної довіри чи довірчих відносин важливими є як прямі, так і зворотні зв'язки, тоді як у випадку односторонньої довіри це не є обов'язковим.

Як наголошує Б. Лано, той, хто довіряє іншій особі, робить себе вразливим, оскільки сприймає цю особу як суб'єкт, з яким має спільні цілі або цінності. Вчений особливу увагу приділяє афективному

компоненту міжособистісної довіри, який вміщує ставлення до партнера та почуття зв'язку з ним за цілями, цінностями чи нормами [5]. Такий підхід дозволяє тим, хто довіряє, приймати ризики, пов'язані з діями іншої особи, оскільки це сприяє утвердженню думки, що дії партнера відповідають певним нормативним правилам, що розглядаються як загальноприйняті.

Згідно з цією концепцією «радіуса довіри» як інструмента для оцінки рівня міжособистісної довіри, розробленою Н. Василець, кожна особистість має своє коло довірчих відносин, яке вміщує різноманітних «персонажів» з різними соціально-рольовими статусами. Кожна людина має власні «радіуси довіри». Ієрархія цих радіусів може бути зображена у вигляді кіл, які перетинаються та охоплюють тих, кому ми довіряємо. Переходячи від одного кола до іншого, ми розширюємо коло міжособистісної довіри від наших найближчих до більш віддалених осіб. Особа з малим радіусом довіри може не хотіти або не може довіряти більшості людей, тоді як особа з великим радіусом довіри може й бажає довіряти не лише своєму найближчому оточенню, а й людям з інших соціальних категорій та різних соціальних статусів [14].

Узагальнюючи результати дослідження міжособистісної довіри, О. Крюкова вказує на три типи міжособистісної довіри, що є найпоширенішими. Перший тип ґрунтується на знанні, коли міжособистісна довіра виникає на основі розуміння та знання одне про одного. Другий тип, який трапляється менш часто, ґрунтується на тотожності, коли люди сприймають одне одного як схожих, що сприяє взаєморозумінню та ідентифікації. Найменш поширеним є третій тип міжособистісної довіри, що ґрунтується на розрахунку, коли вона виникає на основі наявності вигоди або ризику. Щодо типів міжособистісної недовіри, то найпоширенішим є недовіра на основі знання, коли минулий досвід спілкування викликає недовіру до людини. Другим за частотою є тип міжособистісної недовіри на основі розрахунку, а останнім – міжособистісна недовіра на основі тотожності [15].

Розглядаючи міжособистісну довіру як психологічне ставлення в контексті взаємодії, Е. Усланер звертається до аналізу цього феномену, виділивши стратегічну довіру, яка базується на знаннях і містить ризик. Рішення про те, чи довіряти комусь, є в основі стратегічним. Стратегічна довіра є дуже крихкою, оскільки новий досвід може дати інше розуміння, чи заслуговує людина на довіру чи ні. За Е. Усланером, стратегічна довіра може сприяти співпраці тільки з тими особами, яких ви особисто знаєте, тобто вона розповсюджується на відносно невелику кількість людей. Для формування громадянського суспільства потрібна моральна довіра. Е. Усланер розрізняє два типи міжособистісної довіри: генералізовану та спеціалізовану. Генералізована довіра охоплює віру як у людей, схожих на нас, так і в тих, хто відрізняється від нас. Вона базується на уявленні, що більшість людей поділяють наші цінності. Хоча генералізована довіра ґрунтується на моральній довірі, вона

не збігається з нею. Генералізована довіра інтерсекціонується з моральною довірою в тому, що обидва типи передбачають можливість довіряти більшості людей. Однак між ними є відмінності. Моральна довіра більше орієнтована на те, кому ми повинні довіряти, тоді як генералізована довіра підтверджує те, що ми повинні ставитися до незнайомих так само, як до тих, хто нам подібний [16].

На міжособистісному рівні довіра впливає на регулювання відносин між людьми. Вона виступає як механізм зворотного зв'язку в процесі самопізнання особистості, сприяє психологічній розрядці та поглибленню взаємовідносин. Також міжособистісна довіра активізує комунікацію та взаємодію, знижує ризики й мобілізує активність сторін у взаємодії. У суспільстві міжособистісна довіра сприяє ініціації суспільних дій, як-от співробітництво, взаємодопомога, підтримка й участь, що сприяє інтеграції групи, спільноти та суспільства загалом. Міжособистісна довіра виконує інтегративну, комунікативну, інтерактивну, а також перцептивну функції. Ще одна важлива соціально-психологічна роль міжособистісної довіри – зменшення складності відносин з навколишнім середовищем. Загалом, міжособистісна довіра підвищує адаптивність до середовища, зберігає ресурси та розширює спектр можливостей (О. Лашко) [17].

Як головну функцію міжособистісної довіри О. Кожем'якіна виокремлює можливість обміну значущими думками й почуттями з партнером на основі взаємної довіри [1]. Вчена визначає три ключові функції міжособистісної довіри:

- психологічного розвантаження;
- зворотного зв'язку в процесі самопізнання;
- психологічного зближення й поглиблення взаємовідносин.

Отже, досліджуючи міжособистісну довіру, можемо виокремити такі елементи, що характеризують ситуацію міжособистісної довіри:

По-перше, ситуація міжособистісної довіри відзначається неустановленістю, що виникає внаслідок різноманітності можливих виборів та загальної неможливості для особи передбачити, як діятиме інша сторона.

По-друге, в ситуації міжособистісної довіри завжди присутня значна вразливість особи щодо її партнера. Ця вразливість виникає з того, що інший має свободу

вибору, а це може призвести до можливості обману з його боку.

По-третє, коли ми довіряємо, то перетворюємо ситуацію невизначеності на ситуацію ризику. Довіряючи, ми приймаємо вибір і маємо очікувати його наслідки, які несуть у собі ризик можливого обману або руйнування довіри з боку іншої сторони.

По-четверте, ситуація міжособистісної довіри характеризується тим, що ми не можемо постійно контролювати дії іншої особи під час взаємодії, тобто немає постійного моніторингу їхньої поведінки.

По-п'яте, ситуації, що вміщують міжособистісну довіру, створюють специфічний клас ризикованих ситуацій, де уявлення про ризик залежить від інших осіб. Потенційна ситуація міжособистісної довіри передбачає можливість маніпулювання рівнем надійності зі сторони іншої особи.

Висновки. Результати аналізу наукових праць, присвячених феномену «міжособистісна довіра», дають змогу зробити висновки про те, що довіра до інших людей не є стійким психологічним явищем і може змінюватися під впливом різних чинників. У кожному акті спілкування завжди присутня певна міра довіри; міжособистісна довіра є також вихідною умовою позитивних відносин між людьми; значущість міжособистісної довіри як соціально-психологічного феномену у відносинах є беззаперечною. Особливості змісту, функцій та структури міжособистісної довіри визначаються різноманітними факторами. Структуру міжособистісної довіри як комплексного феномену представляють в трьох аспектах: поведінковому, когнітивному та афективному. Міжособистісна довіра має різні види та може виявлятися в різних ситуаціях і стосунках. Ці види міжособистісної довіри можуть переплітатися та виявлятися в різних аспектах життя і взаємодії між людьми. Вони відіграють важливу роль у встановленні та підтримці взаємовідносин, сприяють спільному функціонуванню суспільства й економіки. Міжособистісна довіра виконує фундаментальну функцію регулятора взаємодії між людьми; недовіра ж виконує захисну функцію для психіки людини, захищаючи її від необмеженої дії небажаних навіювань.

Перспектива подальшого дослідження може вбачатися в проведенні експериментального дослідження складників міжособистісної довіри.

Література:

1. Кожем'якіна О. М. Довіра як ціннісна основа соціальної взаємодії : дис. ... д-ра філос.наук: 09.00.03. Київ, 2020. 472 с.
2. Лисенко Д. П. Психологічні особливості формування довіри в міжособистісних відносинах. *Теорія і практика сучасної психології*, 2019. № 4. Т. 1. С. 135–139.
3. Стеценко Т. О. Довіра як соціальний ресурс: від теоретичної концептуалізації до пошуку механізмів практичного управління. *Грані : науково-теоретичний альманах*. Дніпро, 2018. Т. 21. № 7. С. 44–52.
4. Seligman A. Trust and Civil Society . Trust and Civil Society / Eds. F. Tonkiss, A. Passey, N. Fenton, L.C. Hems. London, 2000. P. 12–30.
5. Lahno, B.. Three aspects of interpersonal trust. *Analyse & Kritik*, 26, 30–47. 2004. DOI: 10.1515/auk-2004-0102
6. Swap W.C. Measurement of Specific Interpersonal Trust: Construction and Validation of a Scale to Assess Trust in a Specific Other, *J. of Personality and Social Psychology*, 1982. V. 43 (6).
7. Шевченко С.В. Психологічні особливості розвитку довіри до себе у майбутніх психологів : автореф. дис. ... канд.психол.наук: 19.00.07. Київ, 2018. 24 с.

8. Parks C.D., Hulbert L.G. High and Low Trustee's Responses to Fear in a Pay of Matrix. *J. Of Conflict Resolution*, 1995. V. 39 (4).
9. Чайка Г.В. Статеві-вікові особливості довіри та її зв'язок із психологічним благополуччям. *Проблеми сучасної психології*, № 1 (24), 2022. С. 101–108. DOI <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-1-12>
10. Jones G., George J. The evolution of trust and cooperation: Implications for teamwork and tacit knowledge [online]. Date of access: 14.11.2003. URL: <http://wehner.tamu.edu/mgmt.www/faculty/Gareth-R-Jones/research/thirdtrust.5.html>
11. Borum, R. The science of interpersonal trust. Mental health, law & policy faculty publications, 574. 2010. Retrieved from URI: http://scholarcommons.usf.edu/mhlp_facpub/574
12. Супрунець Т.А. Особливості формування і функціонування довіри та недовіри: мисленнєвий аспект. *Український соціум*, 2015. № 3 (54). С. 48–55.
13. Rose-Ackerman S. Trust, honesty, and corruption: Reflection on the statebuilding proces. Date of access: 11.01.2006. URL: <https://www.jstor.org/stable/i23999067>
14. Василець Н.М. Соціально-психологічні чинники довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 2016. 523 с.
15. Крюкова О.В. Дослідження довіри до людей і соціальної толерантності як складових соціального розвитку особистості у ранній юності. *Проблеми сучасної психології*, 2014. Випуск 23. С. 308–322.
16. Uslaner E.M. Trust as a moral value. *The Handbook of Social Capital* /Ed. D. Castiglione, J.W. Van Deth, G. Wolleb. Oxford University Press, 2008. P. 101–121.
17. Лашко О. В. Особливості довіри і саморегуляції студентів технічного вищого навчального закладу. Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя : збірник наукових праць / за ред : Кузікової С. Б., Щербаквої І. М. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. С. 148–152.

References:

1. Kozhemiakina O. M. (2020). *Dovira yak tsinnisna osnova sotsial'noyi vzayemodiyi* [Trust as a valuable basis of social interaction]. *Candidate's thesis*. Kyiv: NASU [in Ukrainian].
2. Lysenko D. P. (2019). *Psykholohichni osoblyvosti formuvannya doviry v mizhosobystisnykh vidnosynakh* [Psychological features of the formation of trust in interpersonal relations]. *Teoriya i praktyka suchasnoyi psykholohiyi – Theory and practice of modern psychology*, 4, 135–139 [in Ukrainian].
3. Stetsenko T.O. (2018). *Dovira yak sotsial'nyu resurs: vid teoretychnoyi kontseptualizatsiyi do poshuku mekhanizmv praktichnoho upravlinnya* [Trust as a social resource: from theoretical conceptualization to the search for practical management mechanisms]. *Hrani : naukovo-teoretychnyy al'manakh – Faces: a scientific and theoretical almanac*, 7, 44–52 [in Ukrainian].
4. Seligman, A. (2000). *Trust and Civil Society*. London.
5. Lahno, B. (2004). *Three aspects of interpersonal trust*. *Analyse & Kritik*.
6. Swap, W.C. (1982). *Measurement of Specific Interpersonal Trust: Construction and Validation of a Scale to Assess Trust in a Specific Other*. *Journal of Personality and Social Psychology*.
7. Shevchenko, S.V. (2018). *Psykholohichni osoblyvosti rozvytku doviry do sebe u maybutnikh psykholohiv* [Psychological features of the development of self-confidence in future psychologists]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: NAES [in Ukrainian].
8. Parks, C.D. & Hulbert, L.G. (1995). *High and Low Trustee's Responses to Fear in a Pay of Matrix*. *Journal of Conflict Resolution*.
9. Chayka, H.V. (2022). *Statevo-vikovi osoblyvosti doviry ta yiyi zv'yazok iz psykholohichnym blahopoluchchiam* [Age-specific characteristics of trust and its relationship with psychological well-being]. *Problemy suchasnoyi psykholohiyi – Problems of modern psychology*, 1 (24), 101–108 [in Ukrainian].
10. Jones, G. & George, J. (2003). *The evolution of trust and cooperation: Implications for teamwork and tacit knowledge* [online]. Mays Business School. <http://wehner.tamu.edu/mgmt.www/faculty/Gareth-R-Jones/research/thirdtrust.5.html>
11. Borum, R. (2010). *The science of interpersonal trust*. Mental health, law & policy faculty publications.
12. Suprunets, T. A. (2015). *Osoblyvosti formuvannya i funktsionuvannya doviry ta nedoviry: myslennyevyy aspekt* [Peculiarities of the formation and functioning of trust and distrust: the thinking aspect]. *Ukrayins'kyi sotsium – Ukrainian society*, 3 (54), 48–55 [in Ukrainian].
13. Rose-Ackerman S. (2006). *Trust, honesty, and corruption: Reflection on the statebuilding proces* [online]. JSTOR. <https://www.jstor.org/stable/i23999067>
14. Vasylets, N.M. (2016). *Sotsial'no-psykholohichni chynnyky doviry hromadyan do pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrayiny* [Socio-psychological factors of citizens' trust in the employees of internal affairs bodies of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Kyiv: NAES [in Ukrainian].
15. Kryukova, O.V. (2014). *Doslidzhennya doviry do lyudey i sotsial'noyi tolerantnosti yak skladovykh sotsial'noho rozvytku osobystosti u ranniy yunosti* [Research of trust in people and social tolerance as components of social development of personality in early youth.]. *Problemy suchasnoyi psykholohiyi – Problems of modern psychology*, 23, 308–322 [in Ukrainian].
16. Uslaner, E. M. (2008). *Trust as a moral value*. *The Handbook of Social Capital*.
17. Lashko, O.V. (2016). *Osoblyvosti doviry i samorehulyatsiyi studentiv tekhnichnoho vyshchoho navchal'noho zakladu* [Peculiarities of trust and self-regulation of students of a technical higher educational institution]. S. B. Kuzikova & I. M. Shcherbakova (Eds.), *Osobystist' u kryzovykh umovakh ta krytychnykh sytuatsiyakh zhyttya – Personality in crisis conditions and critical life situations: collection of scientific papers* (pp. 148–152). Sumy: SumSU [in Ukrainian].